

HAL
open science

Verdensklasse eller blålys

Sune Auken

► **To cite this version:**

| Sune Auken. Verdensklasse eller blålys. Akademisk kvarter, 2011, 2, pp.13-30. hprints-00801320

HAL Id: hprints-00801320

<https://hal-hprints.archives-ouvertes.fr/hprints-00801320>

Submitted on 15 Mar 2013

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Verdensklasse eller blålys

Sune Auken

(1970). Lektor, dr.phil. Ph.d.-skoleleder og Ph.d.-udvalgsformand ved Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet. Forfatter til række bøger, senest Hjernedød (2010) og Dét, der forsvinder, tager jeg med (2011), samt talrige fagvidenskabelige artikler. Fremtrædende universitetspolitisk debattør.

www.suneauken.dk

Sine kvaliteter til trods er den amerikanske hospitalsserie *House MD* aldrig rigtig slået an herhjemme. Den udspiller sig på et fiktivt universitetshospital, Princeton Plainsborough Teaching Hospital, og dens titelfigur er den geniale og ualmindeligt kontrære diagnosticer Gregory House, som serien omhyggeligt knytter sammen med Sherlock Holmes (House-”Homes” er kun én blandt utallige forbindelser). I en episode fra seriens første sæson tvinger hospitalets nye bestyrelsesformand, Edward Vogler, som er indehaver af et større medicinalfirma, House til at holde en anbefalingstale for Voglers nye produkt – en videreudvikling af en såkaldt ACE-inhibitor (en art blodtryksmedicin). Truslen imod House er, at han bliver nødt til at fyre et medlem af sit diagnostiske tremandshold, hvis ikke han holder talen. House forsøger at slippe ud af kniben ved fra talerstolen at bekræfte, at produktet virker, og føje et par meningsløse, rosende fraser til. Da Vogler imidlertid tvinger ham tilbage på talerstolen, slår han igen:

A few things I forgot to mention. Ed Vogler is a brilliant businessman, brilliant judge of people, and a man who never lost a fight. Do you know how I know that the new ACE inhibitor is good? Because the old one was good. The new one is really the same, just more expensive – a lot more ex-

pensive ... See that's another example of Ed's brilliance. Whenever one of his drugs is about to lose its patent he has his boys and girls alter just a tiny bit – and patent it all over again. Making not just a pointless new pill – but millions and millions of dollars. Which is good for everyone, right? Except the patients, but ... phew ... who cares: they are just someone sick. God obviously never liked them anyway. From all the healthy people in the room: Let's have a big round of applause for Ed Vogler.¹

Forløbet sammenfatter i meget kort form det dilemma, moderne universiteter står over for. Voglers har fået magt på hospitalet ved at skyde den nette sum af \$100.000.000 ind i hospitalet. Men han donerer ikke pengene for hospitalets blå øjnes skyld. Han vil have hospitalet drevet som en virksomhed, og den virksomhed skal arbejde for ham. I den beskrevne scene bruger han sin magt over en velkendt faglig autoritet til at tvinge denne til at optræde som uafhængig garant for et nyt produkt, hvis reelle værdi er lig nul. Den eneste grund til, at manøvren ikke lykkes, er Houses særprægede og kontrære personlighed. Den eneste grund til, at House ikke bliver fyret bagefter, er, at han heldigvis er hovedperson i en TV-serie, hvor hospitalsbestyrelsen i sidste ende foretrækker den faglige og administrative uafhængighed frem for donorens mange penge.

Scenen er fiktiv, men den afspejler et problem, som i stigende grad bliver aktuelt på såvel nationalt som internationalt plan: Ikke-faglige interesser spiller en større og større rolle i universiteternes planlægning og prioriteringer. De væsentligste af disse er dels den store vægt, der bliver lagt på erhvervsinteresser, dels betoningen af konkurrencen imellem universiteterne. Disse to hænger idémæssigt intimt sammen, al den stund forestillingen om konkurrencen som den "naturlige" relation imellem ligedannede organisationer hører erhvervslivet til.

De nye interesser i universitetssystemet sætter sig også igennem i Danmark. Ingen, der har fulgt de danske universiteters udvikling over de sidste år, kan være i tvivl om, at forholdet til erhvervslivet er rykket ind i centrum af interessefeltet. Universitetsbestyrelserne er blevet indrettet således, at erhvervsfolk har fået en hidtil uhørt repræsentation i dem. Strategiplaner, udviklingskontrakter og in-

citamentstrukturer som Den Bibliometriske Forskningsindikator betoner på forskellig måde samarbejdet med erhvervslivet.²

Store dele af de offentlige forskningsmidler bindes gennem medfinansiering til private forskningsinitiativer, og de danske universiteter får techtrans-enheder og profilerer sig på entrepreneurship. Ja, universiteterne omtales jævnligt selv som "virksomheder" – tilmed fra ministerielt hold, hvad der for ikke så mange år siden ville have været utænkeligt.

Denne udvikling er ikke enestående for Danmark. Den er om noget kommet lidt sent til os. Derfor skulle man tro, at vi havde en stor international erfaring at trække på, og denne erfaring skulle fortælle os, at den store fare forbundet med kommercialiseringen af de danske universiteter er, at fagligt uvedkommende interesser kommer til at spille en alt for stor rolle i den politik, der føres på området, i de strategiske beslutninger, som træffes af universiteternes leder, og i hvilke emner der prioriteres i forskning og undervisning, samt hvordan de emner behandles.³ Alligevel håndteres disse problemstillinger med forbløffende lemfældighed i universitetspolitikken, og den retorik, der omgærder dem, taler oftest ud fra en forestilling om, at universiteterne næsten ikke hurtigt nok kan overgives til alle mulige andre interesser end de rent faglige.

Konkurrenceideologien breder sig fra erhvervslivet og ind på universiteterne og bliver her en rival til den type af konkurrence, der normalt dominerer universitetsmiljøerne. Universiteter er til det yderste konkurrenceprægede institutioner, men konkurrencen er under normale omstændigheder af faglig karakter og udspiller sig i mindre grad mellem institutioner end mellem enkeltforskere og mellem forskningsgrupper. Disse grupper konkurrerer normalt ud fra delte og kendte faglige kriterier, og de konkurrerer om at opnå et fælles mål: den faglige erkendelse. Den, der er bedst på dette punkt, vinder anerkendelse og berømmelse i fagmiljøerne – og i sjældne tilfælde også uden for. Konkurrencen kan sagtens finde sted inden for den samme institution, hvor forskere løber om kap efter det samme resultat eller på kryds og tværs udfordrer hinandens forståelser af et givet emne. Virkningen er ofte nid, nag og personstridigheder, men næsten altid samtidig en faglig udvikling.⁴

Men denne type konkurrence er ved at blive erstattet af en anden konkurrenceforståelse, hvor det enkelte universitet i højere grad opfattes som en homogen institutionel enhed, der er i konkurrence

med andre lignende enheder. Universiteterne har fået store centralt styrede kommunikationsafdelinger, hvis opgave er at brande dem og at sikre en enhedslig kommunikation i forhold til omverdenen, som er i overensstemmelse med topledelsens strategi for det enkelte universitet – og også i overensstemmelse med samme ledelses interesser. I det hele taget er tilstedeværelsen af én enhedslig strategi på så diversificerede institutioner som universiteterne i sig selv karakteristisk. På samme måde fra forvaltningens side: Der laves udviklingskontrakter for hele universiteter, og deres basismidler gøres til genstand for konkurrenceudsættelse på universitetsniveau.

Dette ligger i dansk sammenhæng i direkte forlængelse af den førte politik på området, Når man ser bort fra det nu helt nedslidte "fra forskning til faktura"-mantra, så er det oftest repeterede dictum inden for universitetspolitikken, at Danmark skal have "universiteter i verdensklasse" – en bestræbelse som igen forudsætter, at universiteter er enhedslige størrelser. Det har været en central regeringsambition de sidste mange år at bringe Danmark i verdensklasse på en række centrale felter i samfundet. Som sådan har vi at gøre med et stærkt politisk ønske om at kunne fremvise en samfundsmæssig succes, der demonstrerer, at den førte politik styrker Danmarks konkurrenceevne og bringer landet i front internationalt. Det gælder også på universitetsområdet.

På dette område har der været betydelig politisk prestige forbundet med at kunne fremvise en succes. Universiteterne blev grundlæggende forandret med vedtagelsen af Universitetsloven af 2003, og denne lov og dens konsekvenser har mødt og møder fortsat stor modstand blandt universiteternes ansatte – særligt i det videnskabelige personale.⁵ Derfor har det været afgørende at kunne vise, at universiteterne faktisk er blevet bedre af den politiske forandring – at de er blevet konkurrencedygtige og er kommet i verdensklasse – eller i det mindste er på vej imod den.

Problemet er dog, at det ikke er indlysende, hvordan man egentlig konstaterer, at et universitet befinder sig i verdensklasse. Universiteter er notorisk komplicerede størrelser, der rummer mange og ofte modsatrettede interesser, og som rummer faglige miljøer på højst forskellige niveauer, så man kan ikke afholde et verdensmesterskab for at afgøre, hvilket universitet som er bedst.

For at løse dette problem har man fra politisk hold knyttet sin forestilling om verdensklasse til en høj placering på en af de cen-

trale internationale universitetsranglister: Times Higher Educations (THE) *World University Ranking*. Fra år 2009 til år 2010 løb denne strategi imidlertid ind i det problem, at THE opsagde samarbejdet med deres hidtidige samarbejdspartner omkring forskningsmåling: Quacquarelli Symonds Ltd. eller simpelthen QS. I stedet valgte THE at samarbejde med en anden stor operatør på dette område, Thompson Reuters, som måler forskningen ud fra væsentligt andre kriterier. QS på sin side fortsatte en separat rankingpraksis, som fastholdt de kriterier, THE-listen tidligere blev lavet ud fra, og som derfor i sagens natur kom til et væsentligt anderledes resultat.

Det nye samarbejde betød omfattende forskydninger på THE's rankingliste, som lod nogle universiteter stige højt op, mens andre måtte affinde sig med at tage store dyk ned gennem listen. Dette problem opstod for både Københavns Universitet og Aarhus Universitet, der begge med ét faldt dybt ned, mens Danmarks Tekniske Universitet overhalede begge. Forklaringen var ikke en pludselig og radikal forværring på de to multifakultære universiteter og en brat forbedring på det polytekniske, men forandringen af, hvilke kriterier THE-listen lagde til grund for sin ranking: Hvor den tidligere liste vægtede KUs og AUs styrkesider, vægtede den nye DTUs.

Alt dette er lidet overraskende: Vurderingskriterier forandres, ergo forandres vurderingen også. Mere interessant er universiteternes reaktion på de to forskellige placeringer i hhv. 2009 og 2010. I 2009 var KU's rektor Ralf Hemmingsen godt tilfreds med listen. Han udtalte: "The University of Copenhagen still has a distinguished position among the world's most recognised universities. To keep this position we will continue to bet on new basic research and education of high international quality"⁶.

Da KU året efter var styrtet ned igennem ranglisten, var meldingen lidet overraskende mindre positiv. KUs vicedirektør for kommunikation Jasper Steen Winkel forklarede, hvad sandt var, at de ændrede kriterier var udslagsgivende: "Instead it is the new weighting of citations rather than the volume of publications, inspired by THE's partnership with Thompson Reuters, »that is helping those universities that are strong in Science and Technology and solely publish in English. Income is also a new and critical factor in the ranking." KU scorerede stadig pænt på QS-rankningen, men det gjorde ikke den store forskel for Winkel: "What you get, is what you measure"⁷.

Tilsvarende, men mere tilbageholdende, var udviklingen på Aarhus Universitet. I 2009 var THE-resultatet et fremskridt: Universitetet steg på ranglisten. Dengang udtalte rektor Lauritz B. Holm-Nielsen: "I'm pleased that Denmark has two world-class universities in the international elite, the University of Copenhagen and Aarhus University. This gives Denmark an extremely strong position on the international market for research and education, which is important for the continuing development of our knowledge society."⁸ I 2010 kommenterede rektor hellere på QS-listen end på THE-listen. AU var ganske vist også faldet noget på denne liste (fra plads nr. 63 til plads nr. 84), men alligevel kunne Lauritz B. Holm-Nielsen erklære verdensklasse:

Vores mål har hele tiden været at være blandt verdens 100 bedste og i toppen blandt de europæiske universiteter. QS-listen baserer sig i høj grad på universiteternes omdømme blandt forskere, hvilket kan give store udsving fra år til år. Jeg vil gerne understrege, at Aarhus Universitet er inde i en meget stærk udvikling, og universitetets placering i top 100 bekræftes af de forskellige ranglister.⁹

Lauritz B. Holm-Nielsen omtaler interessant nok slet ikke THE-rankingen, og den blev også på andre måder behandlet med stor diskretion i AU's pressemateriale. Det gjorde THE og QS-listerne til gengæld ikke i AU's interne avis. *UNIvers*, der opererer med betydeligt mindre redaktionel frihed over for AU, end søsterorganet *Universitetsavisen* gør over for KU (og også er markeret med "Udgives af Aarhus Universitet" i kolofonen og sorterer direkte under kommunikationsdirektøren), og også dens journalistiske udsagn kan derfor i et vist omfang opfattes som fremsat på vegne af universitetets ledelse eller i hvert fald med dens godkendelse.

I *UNIvers* kaldtes listerne for "En hobby for alfahanner", og avisen citerer også institutleder Rebecca Hughes fra University of Nottingham, der udtaler: "Ranglisterne foregiver at indfange det komplekse med det simple, og derfor synes vi, de udtrykker noget stabilt og autoritativt. De er simple, de har bevågenhed verden over, og de virker autoritative. Det er nøglen til deres succes. De er simpelthen forførende".¹⁰ Lidet overraskende suppleres Rebecca Hughes af "en af verdens førende rankingeksperter", Ellen Hazelkorn, som udtaler, at hun "på ingen måde [kan] se, at THE Thompson Reuters byg-

ger på en forbedret metodologi"¹¹, og påpeger Thompson Reuters' oplagte kommercielle interesse i rankinglisterne. Så selvom de officielle udmeldinger fra Aarhus Universitet var ren – og let uforståelig – idyl, blev tilbagetoget omhyggeligt forberedt i den interne avis.

Relativt uanfægtet syntes til gengæld Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling at være. Videnskabsminister Charlotte Sahl-Madsen udtrykte i et interview i dagbladet *Information*, at der ganske vist var problemer med ranking-systemerne, og at hun havde taget spørgsmålet op i EU, men at "I regeringen har vi taget udgangspunkt i det, der i dag er QS."¹² På VTU's hjemmeside søger man forgæves efter interne kommentarer til rankingfaldet.

Der er selvsagt problemer forbundet med de danske universiteters fald på THE-ranglisten. Ranglisten danner grundlag for en række strategisk prioriteringer i den internationale universitetsverden (hvem er attraktive samarbejdspartnere, hvem er bedst til at tiltrække ekstern finansiering etc) ligesom en højere placering på listen giver større tiltrækningskraft over for internationale studerende og – især vigtigt i lande med tuition fees – også nationale studerende.¹³ Flere lande lægger stor vægt på listen i deres finansiering af studerendes udlandsophold.¹⁴

Alligevel er der også – og i højere grad – grund til at glæde sig. Det gælder nemlig for både THE og den konkurrerende ranking fra QS, at deres gengivelse af universiteternes respektive kvaliteter er så upræcis, at selv det at tillægge dem relativ vægt er en overdrivelse af deres værdi. De to rankinglister lever ikke op til fundamentale forudsætninger for, at deres beskrivelser kan betragtes som sande: Der er ingen korrespondens imellem sagforholdet og beskrivelsen af det. Derfor kan man ikke meningsfuldt konkludere, at et universitet er blevet bedre eller dårligere – ikke engang relativt i forhold til andre universiteter – når det bevæger sig op eller ned på ranglisten. Winkels udsagn er helt præcist: Hvad man får, er, hvad man måler.

Redegørelsen for metodikken i THE-rangingen præsenterer den som "Robust, transparent and sophisticated."¹⁵ Alligevel begynder forklaringen af den med ordene "It is, of course, rather crude to reduce universities to a single number." Det henstår ganske uforklaret, hvordan en liste kan være både sofistikeret og forsimplet. For en lidt nærmere betragtning er den da også kun forsimplet. Fak-

tisk så forsimplet, at "rather crude" er en underdrivelse af format. Sammenlignet med den proces, der fører frem til etableringen af de internationale rankings, fremtræder VTUs såkaldte Bibliometriske Forskningsindikator som indbegrebet af faglig stringens og omhu.¹⁶

Udregningen, som reducerer ekstremt komplicerede institutioner til ét tal, hviler på en række indikatorer, der vægtes således:

- *Teaching* — the learning environment (worth 30 per cent of the overall ranking score)
- *Research* — volume, income and reputation (worth 30 per cent)
- *Citations* — research influence (worth 32.5 per cent)
- *Industry income* — innovation (worth 2.5 per cent)
- *International mix* — staff and students (worth 5 per cent).¹⁷

Allerede her – på tallenes absolutte overflade – begynder forundringen. Hvorfra ved THE, at forskningsindikatorerne (research og citations) er præcis 2,083 gange så vigtige som undervisningen, når man skal måle et universitets kvalitet? Hvorfor ikke 2,1 eller 2,0 eller for den sags skyld 1,5 gange vigtigere? Hvorfor er forskningsindikatorerne overhovedet vigtigere, når uddannelsen af kandidater nu i langt de fleste sammenhænge er det enkelte universitets vigtigste bidrag til samfundet? Med hvilken sikkerhed vægter industriindkomsten 0,083 gange så tungt som undervisningen og 0,04 gange så tungt som forskningen? Hvilke undersøgelser af "universitetskvalitet" kan der peges på, der angiver nøjagtig denne ratio som den fagligt korrekte?

Der gives ikke meningsfulde svar på disse spørgsmål, og de kan multipliceres i en uendelighed. Årsagen er den for så vidt simple, at der ikke findes en objektiv målestok, som står i et rimeligt forhold til det materiale, man forsøger at måle. Derfor forbliver såvel indikatorerne som deres indbyrdes vægtning vilkårlige.

Yderligere problematisk bliver det i de enkelte kategorier. En af de simple, kategorien "Industry Income", beskrives således:

Innovation: Industry Income

This category is designed to cover an institution's knowledge-transfer activity. It is determined by just a single indicator: a simple

figure giving an institution's research income from industry scaled against the number of academic staff.

We plan to supplement this category with additional indicators in the coming years, but at the moment we feel that this is the best available proxy for high-quality knowledge transfer. It suggests the extent to which users are prepared to pay for research and a university's ability to attract funding in the commercial marketplace — which are significant indicators of quality.

However, because the figures provided by institutions for this indicator were patchy, we have given the category a relatively low weighting for the 2010-11 tables: it is worth just 2.5 per cent of the overall ranking score.

Alene begrundelsen for brugen af industriindkomstindikatoren er tvivlsom. Det, man tilsyneladende gerne vil måle, er universitetets vidensudveksling – eller som det hedder her: vidensoverførsel. Universiteter overfører viden til samfundet i mange forskellige former. Det sker (vigtigst) via universiternes kandidater og derudover via publikationer, videnskabelige og populærvidenskabelige, interviews, rapporter, foredrag, konsulentarbejde, besvarelser af henvendelser fra offentligheden, forskellige former for myndighedsbetjening, samt ad flere andre kanaler – og endelig via samarbejder med erhvervslivet. Imidlertid er det kun den vidensudveksling, som fører til, at en virksomhed betaler penge til et universitet, der opfattes som værdifuld i THE-rankingen, hvorved langt hovedparten af universiteternes faktiske "knowledge-transfer activity" forbliver uregistreret. Det betyder, at hele den forskning og undervisning, som falder inden for områder, hvor virksomheder ikke bruger penge på at understøtte universiteter, ifølge THE-rankingen ikke indgår i værdifuld vidensoverførsel.

Ud over denne markante eksklusion hviler innovationsindikatoren på en antagelse af, at det altid er et tegn på kvalitet, hvis et universitet modtager penge fra en virksomhed. Der gives ellers eksempler nok på det modsatte, hvoraf de store summer, der fra tobaksindustrien blev pumpet i forskning, der skulle så tvivl om, hvorvidt rygning var skadeligt, kun er toppen af isbjerget. På samme måde bruges der også på andre områder penge på forskningsmæssigt at miskreditere ubekvemme resultater. Endvidere er det et åbent spørgsmål, om en privat virksomheds penge altid går til dem,

som leverer den bedste forskningsmæssige kvalitet, eller om de ofte snarere går til dem, der er i stand til netop nu at levere netop det resultat, virksomheden står og mangler. Princeton Plainsborough Teaching Hospital havde været \$100.000.000 rigere i industristøtte, hvis bare House havde kunnet holde gode miner til slet spil.

Indikatoreren ignorerer også, at det er en kontroversiel hævdel- se, at et universitet fagligt set bliver bedre af at have store dele af sin indkomst fra eller bundet til kommercielle kilder. Det vil ganske vist som hovedregel være i universitetsadministrationens inter- esse at hævde dette, men der er alvorlige problemer forbundet med det, hvoraf manglende forskningsfrihed, lukkethed omkring undersøgelsers resultater og eksklusiv patentering kun er nogle af de mere graverende. Der er så indlysende faglige problemer for- bundet med proprietariseringen af viden, at det er notorisk van- skeligt at hævde, at et universitet, der binder meget store dele af sine forskningsprocesser sammen med industriinteresser er bedre som universitet betragtet. I en rapport om emnet fra september 2009 konkluderede Scientists for Global Responsibility således, at "There is clear evidence that large-scale, commercial involvement in university-based science, engineering and technology has im- pacts that can be very detrimental, such as the introduction of sig- nificant bias and the marginalisation of work with clear social and environmental benefits."¹⁸

Som for at sætte kronen på værket angiver THE, at "because the figures provided by institutions for this indicator were patchy, we have given the category a relatively low weighting." Den rent fag- lige konsekvens af denne pragmatiske løsning er, at vidensover- førsel bliver vigtigere for et universitets kvalitet, når THE kom- mer i besiddelse af et mindre mangelfuldt talmateriale.

Selv denne begrænsede gennemgang tydeliggør, at THE-listen mere sigter imod at generere en liste, der fremtræder overbevisende, end imod at gengive virkeligheden. Som sandhedsudsagn overlever listen ikke, at man belaster den med elementære epistemologiske gyldighedskrav. Den er ikke internt kohærent, idet sammenlignin- gen af de forskellige indikatorers relative vægt giver flere spørgs- mål, end den besvarer. Og den lever heller ikke op til fordringer om korrespondens: Der er ingen overensstemmelse imellem det fæno- men, der skal beskrives (verdens universiteters respektive værdi i forhold til hinanden), og den gengivelse af det, man finder i listen.

Den rangliste, der frembringes, har altså fagligt betragtet ingen gang på jorden. Den hviler på arbitrære indikatorer, og disse indikatorers interne vægtning er næsten tilfældig, hvad forskellene på de forskellige rankinglister i sig selv viser med al tydelighed. Det giver dårligt nok mening at diskutere, hvem af dem, der er bedst, da ingen af dem så meget som nærmer sig at være en genkendelig gengivelse af det sagforhold, de er sat til at beskrive.

Slutresultatet viser snarere det simple tals og den gode markedsførings magt end noget andet. En kommerciel virksomhed opstiller en række arbitrære præmisser for, hvad "kvalitet" er i forbindelse med et universitet, og opstiller på den baggrund en liste, som ranker ekstremt komplicerede organisationer efter disse præmisser. Universiteterne på deres side bruger deres egne ressourcer på at forsyne virksomheden med disse tal. Disse tal skal formentlig være grundigt verificerede, og indsamlingen og sikringen af dem må være en omfattende opgave. Allerede dette er åbenlyst kontra-produktivt: Hver eneste mandetime og hver eneste krone, universiteterne anvender på dette, kan de ikke anvende på forskning og undervisning. Det sker på alle de danske universiteter og på utallige andre universiteter verden over.

Imidlertid er de tal, universiteterne afleverer, langt fra den forskning og undervisning, der reelt udspiller sig på universiteterne. De afspejler ikke, hvad universiteternes forskere laver af konkret formidlings- og vurderingsvirksomhed i samfundet, de afspejler ikke al den udenlandske viden, universiteterne bringer ind i samfundet, de afspejler ikke den enorme virkning, universiteternes kandidater har på samfundslivet. De afspejler kun én ting, nemlig hvordan universiteterne bedst muligt har kunnet lægge deres tal an, så de ser pæne ud i forhold til de krav, rankinglisterne opstiller. Derudover er de meningsløse.

Disse informationstomme tal transmogriffes så efter arbitrære vægtninger og pointeløse sammenligninger med tilsvarende reducerede tal fra andre institutioner til en liste, som gengiver de respektive institutioner i en tabel, der mere ligner et sportsresultat end en faglig bedømmelse og intet har med viden at skaffe.¹⁹

Den gode nyhed for KU og AU er altså, at THE-listen er værdiløs som indikation af et universitets kvalitet, og at det store fald, som de to universiteter oplevede, ikke havde nogen virkelighed bag sig, men blot var resultatet af listens ændrede kriterier. Den dårlige

nyhed er imidlertid, at præcis det samme gør sig gældende for den høje placering, universiteterne tidligere har haft. Derfor har Jasper Steen Winkel givetvis ret, når han gør opmærksom på, at situationen ikke er anderledes, når det kommer til QS, hvor KU fortsat står pænt: Man får, hvad man måler. Det tjener Winkel til ære, at han ikke tager genvejen og forsøger at forklare, hvorfor QS er meget bedre end THE, men faktisk fastholder det rigtigere – og sværere – synspunkt, at heller ikke den liste, hvor KU og AU klarer sig pænt, giver et retvisende billede af situationen. QS-listen²⁰ lider af præcis den samme type af svagheder, skønt indikatorerne vejer lidt anderledes. Heller ikke ARWU's ranking, den såkaldte "Shanghai ranking" er kognitivt betragtet noget brugbart alternativ. Rigtignok afviger dens metodologi stærkt fra de to andre²¹, men med sin overdrevent store vægtning af nobelpristagere og af de to tidsskrifter *Science* og *Nature*, befinder den sig på endnu længere afstand af den mangfoldige virkelighed på de rankede institutioner.

Fordi H.C. Andersens fabliaueventyr er så skarpt, anvendes talemåden "kejserens nye klæder" om snart sagt hvad som helst, der gør sig til af at være mere, end det er. Derfor kan man som litterat godt blive træt af udtrykket – også selvom man ikke er træt af historien selv. Men i netop dette tilfælde er talemåden på sin plads. Andersen beskriver, hvordan en falsk målestok erobrer magten over et socialt rum. Det er ikke nogen stor erkendelse, at kejseren ikke har noget tøj på. Alle kan se det. Men fordi normen bortdømmer den, der siger det indlysende højt, tier alle. De bøjer sig, fordi de frygter for, hvordan andre vil opfatte det, hvis de stoler mere på deres egen sunde fornuft end på, hvad målestokken siger. Derfor begynder alle involverede at optræde irrationelt.

I forbindelse med THE- og QS-listerne kræver det lidt, men ikke meget større anstrengelse at se, at kejseren ingen klæder har på. Selve den intellektuelle øvelse, hvorved store komplekse organisationer, som ingen har det fulde overblik over, reduceres til ét tal, burde være tilstrækkelig advarsel. Men det er ikke nok, at man kan se, at kejseren er nøgen. Problemet er igen at finde i det sociale rum. Dem, der står højt på listen, har interesse i, at den høje placering er legitim, mens dem, der ligger lavt på listen, uden videre besvær kan mistænkes for selv at have interesser i at demeri-

tere den.²² De kunne ikke klare sig i konkurrenseren, ergo forsøger de at sminke nederlaget ved at benægte resultatet. Der sker derfor først noget, når stærke aktører er villige til at fastholde offentligt, at der ingen reel viden er udtrykt i de internationale ranglister, og at det derfor er meningsløst at indrette institutionerne efter, at de skal opnå en pæn placering på disse lister.

Heldigvis bliver situationen for kunstig og svær at forklare, når man må springe imellem listerne for at finde det resultat, der giver den ønskede placering. Dette kan formentlig forklare forskellene på universiteternes reaktioner i 2009 og 2010. Vilkårigheden i, at man som konkret institution kan falde over hundrede pladser på et år, uden at man selv eller det internationale universitetslandskab har forandret sig voldsomt, gør det umuligt at planlægge sine beslutninger efter kriterierne. Eller sagt på en anden måde: Sammenlignet med kejserens usynlige tøj har ranglisterne en uomtvistelig fordel for beskueren: Selv hvis man højtideligt anerkender, at de er en gyldig målestok for, hvem der er gode til at lave universitet, vil de hyppigt fortælle en, at man ikke er god nok alligevel. Derfor mister mange deres incitament til at bekræfte, at kejseren har tøj på.

År 2010's store fald på Times Higher Educations rangliste kan derfor opfattes som et højst nødvendigt wake up call til et ministerium og et universitetssystem, der har forelsket sig i meningsløse internationale standarder. Det er indtil videre ikke sket i ministeriet, men det er en god begyndelse, at ledelserne på KU og AU udtrykker et mere realistisk billede af ranglisternes (ringe) værdi. Ganske vist er ingen af dem store spillere i en global sammenhæng, men de er det nationalt, og det er da en begyndelse.

Et af de væsentligste problemer ved overfokuseringen på at få "universiteter i verdensklasse" er, at det leder opmærksomheden væk fra, hvad det er for en rolle, Danmark reelt har brug for at landets universiteter spiller i en globaliseret verden, og at den – hvad værre er – på flere punkter er kontraproduktiv. Hvis ministeriet og de danske universiteter sætter det som et mål at stræbe efter høje placeringer på de internationale ranglister, står denne bestræbelse i vejen for, at de danske universiteter kan komme til at fungere bedst muligt. Det gælder fx i forbindelse med den forandring af kriterierne, som kostede KU og AU deres dyk i THE's ranking: At det

er en fordel for et universitet at være monofakultært fokuseret på teknisk-naturvidenskabelige fag.

Der er god grund til, at universiteterne har eksisteret mange år før de internationale ranglister, for årsagerne til, at samfundet har universiteter, er langt mere fundamentale, end at disse gerne skal figurere pænt på ranglister. Banalt som dette lyder, har det faktisk afgørende betydning for, hvorfor det er tilrådeligt at omgås ranglisterne med langt større forsigtighed, end det hidtil er sket. For ved at løfte synspunktet til et så abstrakt stade tager ranglisterne ikke højde for, at der ofte er endog meget gode og samfundsmæssigt relevante grunde til, at regionale universiteter som dem, vi har i Danmark, er indrettet anderledes, end dem, der af ranglisten identificeres som den internationale elite. Forestillede man sig således, at det var muligt at tilføre et dansk universitet de enorme økonomiske ressourcer, man finder på de amerikanske Ivy League-universiteter, ville dette universitet stadig skulle indrettes helt anderledes end dem – med langt flere studerende og med de forskningsmæssige ressourcer spredt ud over talrige små fagområder.

For det er en af universiteternes helt centrale samfundsmæssige funktioner at sikre, at samfundet har adgang til ekspertviden på en lang række meget forskellige fagfelter. I et stort land vil dette ske ved spredning imellem de forskellige universiteter. I et lille land som Danmark må det ske ved, at de enkelte institutioner rummer mange små forskningsområder. Og det er helt centralt: At THE-rankingen ikke værdisætter sådanne studier højt betyder ikke, at vi får mindre brug for at have adgang til præcis viden om Finlands skolesystem, om ghettodannelser i danske storbyer eller om islamisk teologi (alle tre har spillet en afgørende rolle i centrale samfundsdebatter i nyere tid). Hvis samfundet kun havde adgang til den viden, der kan frembringes på monofakultære teknisk-naturvidenskabelige universiteter, ville det være alvorligt handicappet. Og når samfundet har brug for teknisk-naturvidenskabelig viden og meget af den, skyldes det ikke, at denne viden scorer højt hos THE, men at den har en reel – og ikke nødvendigvis målelig – relevans.

Universiteternes samfundsmæssige rolle i forhold til en globaliseret verden er ikke nødvendigvis vanskelig at beskrive. Nogle af de centrale punkter er: Universiteterne skal sikre, at landet har højtuddannede mennesker, der kan varetage samfundets relationer til omverdenen. Universiteterne skal tilvejebringe ny viden og

også fungere som videnssluser, der sørger for, at den enorme mængde af viden, som bliver til i den internationale forskning også når frem til Danmark. Endelig skal universiteterne gøre deres til at sikre, at Danmark i en mobil verden forbliver et land, det er værd at leve i.²³ I forhold til disse og de fleste andre centrale funktioner, universiteterne har, er de internationale ranglister uden betydning. At et universitet bevæger sig op eller ned ad listen betyder ikke, at det bliver bedre eller dårligere til at opfylde sin samfundsmæssige funktion, eller for den sags skyld, at det bliver bedre eller dårligere i det hele taget – af den meget simple grund, at listen ikke afspejler, hvad der foregår på universitetet. Derfor burde sådanne bevægelser i grunden ignoreres. At KU og AU er droppet ned igennem THE-listen er en god anledning til at begynde.²⁴

Noter

- 1 Mindre afskrivningsfejl i citatet kan forekomme, da titelrolleindehaveren Hugh Lauries knivskarpe, men omhyggeligt henkastede sprogføring nogle gange giver anledning til vanskeligheder.
- 2 I Den Bibliometriske Forskningsindikator tælles udtagning af patenter som eneste fageksterne aktivitet med i den formodede måling af kvaliteten af dansk forskning. I det system til konkurrenceudsættelse af universiteternes basismidler, som Den Bibliografiske Forskningsindikator er indlejret i, tæller institutionens evne til at tiltrække ekstern funding 20% - forskningen tæller 25%. For øvrige detaljer se Sune Auken og Claus Emmeche, 2010. Mismåling af forskningskvalitet. Sandhed, relevans og normativ validitet i Den Bibliometriske Forskningsindikator. *Kritik*, 177.
- 3 En god introduktion til problemerne kan findes i Jennifer Washburn, 2005. *University, Inc.: The Corporate Corruption of Higher Education*. New York: Basic Books. Problemerne er ikke blevet mindre siden Washburns bog.
- 4 Se fx Nils Bredsdorff, 2008. Kritikens nødvendighed eller det venligt fjendtlige samarbejde mellem forskerne. *Dansk Sociologi*, 4 (19). Available at: <http://cjas.dk/index.php/dansksociologi/article/view/2866/2880>
- 5 Dokumentation på dette punkt er efterhånden uomgængelig. Ud over diverse APV'er og holdningsundersøgelser, foreligger også mere massiv dokumentation. En underskriftsindsamling for en demokratisering af universiteterne fik således i 2008 6502 underskrifter heraf ca.

halvdelen fra VIP-ansatte (<http://www.gopetition.com/petitions/for-en-bedre-forskningspolitik.html>). Den samme tendens afspejlede sig i 2009s evaluering af universitetsloven, skønt det – formentlig af politiske grunde – ikke i alle tilfælde blev tydeligt i de endelige høringssvar fra universiteterne. VIP-stabens holdninger er fx dokumenteret her: http://www.au.dk/fileadmin/www.au.dk/om_au/organisation_og_ledelse/universitetsvaluering/input_fra_hovedomraaderne/samakademiskraad.pdf.

Om evalueringsprocessen se endvidere den mere debatterende fremstilling i Sune Auken, 2010. *Hjernedød. Til forsvar for det borgerlige universitet*. København: Informations Forlag. Side 40-43.

- 6 <http://universitypost.dk/article/updated-copenhagen-slips-bit-rankings>.
- 7 <http://universitypost.dk/article/university-heads-explain-rankings-nosedive>.
- 8 <http://www.au.dk/en/news/archive/2009/081009>.
- 9 <http://www.au.dk/nyheder/presse/2010/aarhusuniversitnummer84>.
- 10 *UNIvers* 4. oktober 2010. Side 6.
- 11 *UNIvers* 4. oktober 2010. Side 7.
- 12 <http://www.information.dk/245435>.
- 13 Netop den pointe understreges allerede i 1996 i et brev fra Gerhard Casper i anledning af en tidlig ranking i *U.S. News & World Record*. Her: <http://www.stanford.edu/dept/pres-provost/president/speeches/961206gcfallow.html>.
- 14 En i netop denne sammenhæng kuriøs detalje er, at rankingen også spiller en rolle i den danskeregerings nye pointsystem i forbindelse med familiesammenføring. Her giver det et særligt højt pointtal at være uddannet på et af verdens top 20-universiteter: http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/DFC37F77-6DD6-4F6A-98DB-03B646C9146F/0/nye_tider_nye_krav_pointsystemet.pdf. Det oplyses ikke, hvilken ranglistes top-20 der er i brug.
- 15 <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2010-2011/analysis-methodology.html#teaching>
- 16 Hvad den set fra alle andre perspektiver ikke er. De fundamentale epistemologiske mangler i Den Bibliografiske Forskningsindikator er blevet gennemgået i Sune Auken og Claus Emmeche (2010).

- 17 <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2010-2011/analysis-methodology.html>.
Det efterfølgende citat om innovation stammer også herfra.
- 18 Chris Langley og Stuart Parkinson, 2009. *Science and the corporate agenda. The detrimental effects of commercial influence on science and technology*, Folkstone: Scientists for Global Responsibility.. Side 7.
<http://www.statewatch.org/news/2009/oct/scientists-for-global-responsibility-report.pdf>.
- 19 Faktisk er selv sammenligningen med et sportsresultat unfair. En cykelrytter, som står på toppen af et sportsresultat *har* faktisk kørt distancen hurtigere end konkurrenterne, en sejrende fodboldklub *har* vundet flere kampe etc. etc. Noget sådant gør sig ikke gældende i denne sammenhæng.
- 20 <http://www.topuniversities.com>.
- 21 <http://www.arwu.org/ARWUMethodology2010.jsp>.
- 22 Af samme grund var det kommunikationsmæssigt uklogt, at KU og AU overhovedet støttede sig til deres pæne rankingplaceringer. Havde man allerede dengang tydeligt markeret, at rankingerne er fagligt værdiløse, ville man have haft nemmere ved at forsvare sig imod nedgørelser som den, Lars Trier Morgensen præsterede i Politiken den 20. november 2010: <http://politiken.dk/debat/signatur/ECE1113539/trier-danske-universiteter-ligger-i-roeven-af-4-division>.
Mogensens gennemgang er rigtignok stærkt fejlbehæftet, men universiteterne havde unægtelig haft lettere ved at modstå eller undgå denne type angreb, hvis de selv i tide havde markeret afstand til ranking-listerne.
- 23 Denne oplistning er en let modificeret og stærkt sammentrængt version af den længere redegørelse i Auken (2010), 11-23.
- 24 Artiklen er skrevet med assistance fra Hannah Svinth-Væрге, Amalie Krarup og Christel Sunesen.

Referencer

- Auken Sune**, 2010. *Hjernedød. Til forsvar for det borgerlige universitet*. København: Informations Forlag.
- Auken, Sune og Emmeche, Claus**, 2010. Mismåling af forskningskvalitet. Sandhed, relevans og normativ validitet i Den Bibliometriske Forskningsindikator. *Kritik* 177.
- Bredsdorff Nils**, 2008. Kritikens nødvendighed eller det venligt fjendtlige samarbejde mellem forskerne. *Dansk Sociologi*, 4 (19). Available at: <http://cjas.dk/index.php/dansksociologi/article/view/2866/2880>
- Langley Chris og Parkinson Stuart**, 2009. *Science and the corporate agenda. The detrimental effects of commercial influence on science and technology*, Folkstone: Scientists for Global Responsibility. Available at: <http://www.statewatch.org/news/2009/oct/scientists-for-global-responsibility-report.pdf>
- Washburn Jennifer**, 2005. *University, Inc.: The Corporate Corruption of Higher Education*. New York: Basic Books.